

Spis treści

Wstęp (<i>Andrzej Tarczyński</i>)	7
<i>Andrzej Tarczyński</i>	
Heroizm jako wartość ujmowana przez pryzmat wyróżnianych orientacji moralnych (studium przypadku)	11
<i>Aneta Baranowska</i>	
Bolesny powrót do domu żołnierza biorącego udział we współczesnych operacjach wojskowych. Etyczne dylematy technicyzacji i farmakologizacji wojny	52
<i>Adam Jakuszewicz</i>	
Ochrona moralności publicznej jako przesłanka uzasadniająca ograniczanie praw i wolności jednostki	68
<i>Marta Jaskulska</i>	
Prawo jako regulator społecznego zaangażowania w polityki publiczne z zakresu zagospodarowania przestrzennego	91
<i>Magdalena Szczepańska</i>	
Wzory kulturowe wysokiej tolerancji niepewności jako czynnik rozwoju innowacyjnych organizacji	112
<i>Wojciech Misztal</i>	
Społeczeństwo obywatelskie w nowej perspektywie	121
<i>Zdzisław Gębołyś</i>	
Etyczne dylematy i rozterki w bibliotece w oczach studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa	136
<i>Dariusz Sychała</i>	
Wbrew kościelnym prawom, czyli polityczna rywalizacja o tron biskupi w Konstantynopolu za panowania cesarzy: Konstantyna Wielkiego i na początku rządów Konstancjusza II	159

Wstęp

Każdy system społeczny, każda społeczna całość stoi przed problemem zapewnienia swojej integralności, ciągłości ludzkich zachowań, ich regularności i przewidywalności. Samo pojęcie systemu zakłada zresztą nie tylko kompletność, ale i regularność funkcjonowania wedle ustanowionych i społecznie zinterpretowanych reguł. Zespoły wartości, norm oraz stojących na ich straży środków działania w imieniu społeczności jako całości tworzą ład aksjonormatywny danego systemu (względnie podsystemu) społecznego. Niektóre nurty w socjologii w ogóle upatrywały w stałości reguł (wartości, norm) fundamentów życia społecznego jako takiego. Poszczególne części tego ładu – jak prawo, moralność, zwyczaj czy religia – należy taktować jako najważniejsze regulatory życia społecznego. Każdemu z nich, ze względu na swoją specyfikę (będącą pochodną m.in. obszaru i doniosłości spraw, które reguluje, sposobu tworzenia i uzasadniania reguł, stopnia zmienności w dłuższej perspektywie czasowej), przychodzi do odegrania istotna rola w określonych obszarach życia i działalności człowieka jako istoty społecznej. W obrębie każdego z nich zachodzą jednocześnie, w dłuższej perspektywie czasowej, określone przemiany, co rzecz jasna rzutuje na funkcjonowanie poszczególnych pól ludzkiej aktywności. Ponadto, możliwe są jednak interferencje, a nawet konflikty (antynomie normatywne) między poszczególnymi częściami ładu aksjonormatywnego. Dlatego interesującą kwestią byłoby bliższe przyjrzenie się temu, jak różnorodne systemy reguł – osadzonych w konkretnym kontekście społecznym – spełniają swoją regulującą i integracyjną funkcję w ramach wybranego wycinka ludzkich działań, ale też w jaki sposób i jakimi drogami może następować deregulacja, zaburzenie spójności ładu społecznego.

Niniejszy tom, będący zbiorem tekstów napisanych przez autorów różnych specjalności szeroko rozumianej humanistyki – w większości socjologów, ale także przedstawicieli historii, prawoznawstwa czy bibliologii – jest próbą ukazania różnych szczegółowych zagadnień z tego obszaru problemowego. Jakkolwiek poszczególne teksty odwołują się do różnych kontekstów, analizują

rolę różnych systemów aksjonormatywnych (prawa, moralności, zwyczaju) w odniesieniu do wybranych kwestii, będących przedmiotem zainteresowań badawczych ich autorów, to jednak takie właśnie spektrum daje, a przynajmniej dać powinno, czytelnikowi lepiej ugruntowany pogląd i szerszą wizję tych właśnie obiektów i zjawisk, które stają się narzędziami zapewniającymi równowagę i możliwość funkcjonowania systemów i podsystemów społecznych, ale także stanowią czynnik zmiany, która zachodzi na różnych obszarach działalności człowieka jako istoty społecznej. Mimo różnic samej materii analizy oraz optyki przyjmowanej przez poszczególnych autorów zamieszczone w niniejszym zbiorze prace mierzą się z kwestiami mieszczącymi się w istocie w obrębie jednego, choć rzeczywiście szeroko zakreślonego, pola problemowego – roli wartości i reguł społecznych w konstituowaniu i/lub przekształcaniu ładu społecznego (ujmowanego zresztą tak w skali małej, jak i dużej).

Pozycja składa się z ośmiu tekstów, będących prezentacją wyników własnych badań i dociekań poszczególnych autorów. Otwiera go artykuł Andrzeja Tarczyńskiego będący próbą oszacowania obecności i częstotliwości przejawów dwóch, wyróżnianych w literaturze przedmiotu, orientacji moralnych (perfekcjonistycznej i prospołecznej) wśród motywów nadawania najwyższego brytyjskiego odznaczenia bojowego, Krzyża Wiktorii, w odniesieniu do dwóch okresów historycznych (wojny krymskiej i II wojny światowej), co daje możliwości porównań i śledzenia ewentualnych zmian czy tendencji. Również tekst Anety Baranowskiej porusza problemy odnoszące się do funkcjonowania sił zbrojnych, w tym przypadku jest to jednak próba wyeksponowania i zdiagnozowania głównych problemów etycznych i społecznych, jakie stają przed współczesnymi zawodowymi żołnierzami w momencie ich powrotu z pola walki w ramach międzynarodowych misji, do życia cywilnego, widzianych przez pryzmat tzw. zespołu wstrząsu pourazowego i jego następstw.

Prawo jako jeden z ważniejszych regulatorów życia społecznego jest przedmiotem analiz w dwóch kolejnych tekstach zamieszczonych w niniejszym tomie. W pierwszym z nich Adam Jakuszewicz przedstawia kwestię przystawalności wymogów prawnych i moralnych w odniesieniu do szczegółowej kwestii, jaką jest możliwość ochrony moralności publicznej przez prawo w warunkach nowoczesnego, pluralistycznego społeczeństwa i na ile motyw ten może uzasadniać ograniczenie praw i wolności jednostek. Tekst ten można traktować jako głos w dyskusji nad wzajemnym stosunkiem prawa i moralności, który to problem jest przedmiotem refleksji teoretyków od wielu dziesięcioleci. W drugim tekście autorka, Marta Jaskulska, stara się odpowiedzieć

na pytanie o przyczyny nieskuteczności obecnie obowiązujących w Polsce regulacji prawnych dotyczących poprawy estetyki przestrzeni miejskiej.

Magdalena Szczepańska z kolei zwraca uwagę na konkretny wymiar niepewności współczesnych społeczeństw, który odnosi się do funkcjonowania organizacji gospodarczych w obliczu wymogu elastyczności i stara się ukazać rolę wzorów kulturowych zakładających tolerancję niepewności jako środka do osiągnięcia innowacyjności organizacji tego rodzaju. To właśnie różne formy ryzyka czy niepewności każą stawiać, sygnalizowane wyżej, pytanie o źródła i środki deregulacji systemu (lub podsystemu) społecznego. Z kolei tekst Wojciecha Misztala jest poświęcony problematyce społeczeństwa obywatelskiego w świetle aktualnych reform polityki wobec trzeciego sektora, będąc głosem w dyskusji na temat zwiększenia stopnia zaangażowania obywateli i organizacji obywatelskich w życiu publicznym oraz skuteczności środków prowadzących do tego celu.

Tom zamykają dwa teksty o nieco odmiennym charakterze. Pierwszy z nich, autorstwa Zdzisława Gębołysia, analizuje problemy etyczne w zawodzie bibliotekarza występujące dziś w warunkach społeczeństwa wiedzy, gdy najbardziej cennym społecznie dobrem, w miejsce wytwarzania i przetwarzania przedmiotów materialnych, staje się informacja, a jednocześnie w powszechnym użyciu są nowe, elektroniczne nośniki informacji, co w zupełnie innym świetle stawia problem gromadzenia, przechowywania czy przetwarzania informacji.

Drugi z tekstów, pióra Dariusza Spychały, został z kolei poświęcony interferencji prawa i religii widzianej przez pryzmat rywalizacji o godność biskupa Konstantynopola u schyłku starożytności, za panowania cesarzy Konstantyna Wielkiego i Konstancjusza II.

A.T.

Bydgoszcz, luty 2018